

سن ازدواج در فقه و حقوق ایران

با مقدمه دکتر الهام شریعتی

نویسنده:

سیده زینب موسوی دشتکی

ویرایش گران علمی:

دکتر الهام سرافندی

استادیار و عضو هیات علمی دانشگاه الزهرا (ع) (ام الله علیها)

و

دکتر خدیجه مظفری

استادیار و عضو هیات علمی دانشگاه الزهرا (ع) (سلام الله علیها)

سن ازدواج در فقه و حقوق ایران

ناشر: عدالت نوین

نویسنده: سیده زینب موسوی دشتکی

ویرایشگران علمی: خانم دکتر الهام شریعتی نجف آبادی - خانم دکتر خدیجه مظفری

چاپ اول: آور ۱۳۹۹

تیراژ: ۱۰۰

قیمت: ۵۰۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۷۱۷۳۳-۲

کلیه حقوق کتاب برای نویسنده محفوظ است. تکثیر و انتشار مطالب این کتاب به هر نحو (اعم از: زو، قتل، سرقت، تخلف و...) بدون اجازه کتبی ناشر ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

شناسه	سیده زینب موسوی دشتکی
عنوان و نام پدیدآور	سن ازدواج در فقه و حقوق ایران / نویسنده سیده زینب
نشر	تهران: عدالت نوین، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	۱۳۵ ص.
شابک	۵۰۰۰۰ ریال ۹۷۸-۶۲۲-۹۷۱۷۳۳-۲
یادداشت	کتابنامه: ص. [۱۲۷ - ۱۳۵]؛ همچنین بصورت زیرنویس
موضوع	سن ازدواج (فقه) -- ایران
موضوع	Marriage age (Islamic law) -- Iran
موضوع	سن ازدواج -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	Age of consent -- Iran
شناسه افزاده	شریعتی، الهام، ۱۳۵۹ -، مقدمه نویسنده، ویراستار
شناسه افزاده	مظفری، خدیجه، ۱۳۶۳ -، ویراستار
رده بندی کنگره	BP ۱۹۸/۶
رده بندی دیویی	۲۹۷/۳۷۵
شماره کتابشناسی ملی	۷۳۳۳۷۰۸

فهرست مطالب

۱۱		مقدمه
۱۳		فصل نخست: مفهوم شناسی
۱۳		مبحث اول: مفردم نکاح
۱۵		مبحث دوم: مفهوم زینت
۱۶		مبحث سوم: مفهوم مصداق
۱۷		مبحث چهارم: مفهوم تحدید سن
۱۸		گفتار اول: سن و اقسام آن
۱۹		بند اول: سن تمیز
۱۹		۱. مفهوم صغیر
۲۰		۲. صغیر غیر ممیز
۲۱		۳. صغیر ممیز
۲۲		بند دوم: سن بلوغ
۲۲		۱. بلوغ در لغت
۲۲		۲. بلوغ در اصطلاح
۲۳		بند سوم: سن رشد
۲۴		۱. رشد در لغت
۲۴		۲. رشد در اصطلاح
۲۵		بند چهارم: قابلیت صحی برای نکاح

۲۷	فصل دوم: مبانی فقهی سن ازدواج.....
۲۸	مبحث اول: بررسی آیات ناظر به ازدواج.....
۳۶	مبحث دوم: بررسی روایات ناظر به ازدواج.....
۳۷	گفتار اول: اهمیت ازدواج و تشکیل خانواده در اسلام با تأکید بر روایات.....
۴۰	گفتار دوم: روایات ناظر بر جواز تزویج طفل توسط ولی.....
۴۲	بند اول: تبیین شرایط تزویج طفل توسط ولی از منظر روایات.....
۴۲	۱. لزوم رعایت مصلحت طفل در نکاح توسط ولی.....
۴۴	۲. منع نیکویی با صغیره.....
۴۷	بند دوم: ثبوت خیانت نسبت به عقد نکاح پس از بلوغ طفل.....
۴۸	۱. دیدگاه قایلین به ثبوت خیانت.....
۴۸	۲. دیدگاه مخالفین: ثبوت خیانت خیار.....
۵۰	مبحث سوم: اجماع.....
۵۱	مبحث چهارم: عقل.....
۵۲	گفتار اول: آسیب‌های بی‌توجهی به مقوله افزایش سن در ازدواج.....
۵۲	بند اول: بالا رفتن سن ازدواج.....
۵۵	بند دوم: مجرد قطعی.....
۵۶	بند سوم: گسترش روابط آزاد.....
۵۸	بند چهارم: عدم وجود نشاط در ازدواج.....
۵۸	گفتار دوم: انحرافات بی‌توجهی به پاسخ متعارف به نیاز جنسی.....
۵۸	بند اول: خودارضایی.....
۵۹	۱. ضررها و آسیب‌های جسمانی.....
۶۰	۲. ضررها و آسیب‌های روحی- روانی.....
۶۱	۳. آسیب‌ها و ضررهای اجتماعی.....
۶۲	بند دوم: تجاوز به عنف.....
۶۳	بند سوم: همجنس‌گرایی.....

۶۶	فصل سوم: منابع حقوقی سن ازدواج در ایران
۶۶	مبحث اول: پیشینه نکاح صغار در حقوق ایران
۶۶	گفتار اول: تحولات قانونی قبل از انقلاب
۶۸	گفتار دوم: تحولات قانونی بعد از انقلاب
۷۰	مبحث دوم: وضعیت سن نکاح در نظام حقوقی ایران
۷۱	گفتار اول: نکاح زیر سن بلوغ
۷۳	بند اول: بلوغ در فقه
۷۴	بلوغ بر اساس نشانه های طبیعی
۷۷	بلوغ بر اساس سن
۸۱	بند دوم: بلوغ در حقوق
۸۶	بند سوم: نکاح و شرط بالغ (زیر ۹ سال)
۸۷	بند چهارم: نکاح و شرط نابالغ (زیر ۱۵ سال)
۸۷	بند پنجم: خیار یا عدم خیار فسخ برای دختر و پسر نابالغ در قانون
۸۷	گفتار دوم: نکاح بعد از بلوغ و قبل از قابلیت صحتی
۸۸	بند اول: شرح ماده ۱۰۴۱ ق.م.
۹۴	بند دوم: نکاح دختر ۹ تا ۱۳ ساله در قانون
۹۸	بند سوم: نکاح پسر زیر ۱۵ سال در قانون
۹۸	گفتار سوم: نکاح پس از قابلیت صحتی تا ۱۸ سال
۹۹	بند اول: سن رشد در قانون
۱۰۱	بند دوم: شرط رشد در نکاح
۱۰۲	بند سوم: نکاح اناث بعد از قابلیت صحتی تا ۱۸ سال
۱۰۴	بند چهارم: نکاح ذکور بعد از قابلیت صحتی تا سن ۱۸ سال
۱۰۵	بند پنجم: وضعیت ماهوری نکاح
۱۰۶	بند ششم: وضعیت شکلی نکاح
۱۰۶	گفتار چهارم: نکاح پس از سن ۱۸ سال
۱۰۷	بند اول: لزوم اذن پدر در نکاح باکره رشیده

- ۱۱۶..... مبحث سوم: خلاء های موجود در زمینه سن ازدواج در قانون
- ۱۱۷..... مبحث چهارم: راهکارهای اصلاح سن ازدواج در قانون
- ۱۱۸..... مبحث پنجم: بررسی تطبیقی سن ازدواج
- ۱۱۸..... گفتار اول: اسناد بین المللی
- ۱۲۰..... گفتار دوم: سایر کشورها
- ۱۲۰..... بند اول: کشورهای اسلامی
- ۱۲۱..... بند دو: کشورهای غیر اسلامی
- ۱۲۳..... فصل چهارم: نتیجه و پیشنهاد
- ۱۲۳..... ۱. نتایج
- ۱۲۵..... ۲. پیشنهادات
- ۱۲۷..... فهرست منابع

مقدمه

«وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ

إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ» (۳۲، نور)

ازدواج در فرهنگ اسلامی پیوندی مقدس برای تشکیل خانواده، به عنوان اصلی‌ترین واحد اجتماع است. ازدواج پاسخ مناسب و صحیح به نیاز غریزی بشر پس از رسیدن به بلوغ جسمی و جنسی است. اگر ازدواج به موقع در زمان مناسب و به شکل صحیح و سنجیده انجام شود کارکردها و پیامدهای سازنده آن در زندگی فردی و اجتماعی مشاهده می‌شود. پیامبر گرامی اسلام، خاتم النبیین و الاوصیاء، حضرت محمد مصطفی، صلی الله علیه و آله، می‌فرماید: «هر کس می‌خواهد خدا را در حال پاکیزگی و طهارت ملاقات کند به وسیله ازدواج عفت‌پیشه سازد». به وسیله ازدواج غریزه جنسی به عنوان قوی‌ترین میل بشر ارضا شده، برای نفس مهار گردیده، میل به انحراف جنسی فروگذاشته، نفس و نسل صحت و کمال یافته و موجبات عنایت و تفضل الهی قوت می‌یابد. پیامبر گرامی اسلام می‌فرماید: «هر کس در آغاز جوانی ازدواج کند شیطان، که مور اوست فریاد می‌زند: ای وای! او دو سوم دینش را از دسترس من حفظ کرد، و ثلث دیگر را هر کس می‌تواند با تقوا حفظ کند». ایشان همچنین درباره حفظ عفت به واسطه ازدواج می‌فرماید: «ای گروه جوانان! هر یک از شما که می‌تواند ازدواج کند، اقدام نماید؛ زیرا ازدواج موجب می‌گردد تا چه شرم و دامن از سر باز داشته شود و عفت انسان حفظ گردد». موضوع سلامت جسم و روح انسان متأهل در دیدگاه‌های ارباب‌اندان و محققین غیر مسلم‌ان نیز منعکس شده است. چنان‌که یکی از دانشمندان معروف درباره ترغیب به ازدواج و فواید آن می‌گوید: «اگر راهی پیدا شود که ازدواج در سال‌های طبیعی انجام گیرد، فحشاء، امراض روانی، تنهایی بی‌ثمر، عزلت ناپسند و انحرافات جنسی، که زندگی را لکه دار کرده است، تا نصف تقلیل خواهد یافت».

یکی از مسائل اساسی در باب ازدواج، سن مناسب برای همسرگزینیست. با توجه به اینکه ازدواج را بستری برای پاسخ به نیاز طبیعی و غریزی بشر تحت عنوان نیاز جنسی بر شمردیم لذا لازم است به زمان مناسب پاسخ به این نیاز اشاره کنیم. با این مقدمه باید گفته شود که احساس این نیاز به زمان بلوغ

جنسی یعنی وقتی که هورمون‌های ثانوی در بدن ترشح می‌شود وابسته است و اگر این نیاز، در حالیکه قابل کنترل نیست، پاسخ داده نشود، به تأخیر افتد و یا به طور ناصحیح و غیرطبیعی ارضا گردد، موجب بیماری، انحراف و فساد انسان و جامعه می‌گردد. حضرت علی، علیه السلام، درباره اطاعت از شهوات می‌فرماید: «هر کس از شهوات و خواسته‌های جنسی خود اطاعت کند، گمراه می‌گردد». بنابراین برای گمراه نشدن در این ورطه لازم است شخص ازدواج کرده و یا به شکل صحیح و با کمک نیروی ایمان و تقوا خود را کنترل و خویشتنداری پیه‌شه نماید و با قرار ندادن خود در معرض امواج برافروزنده میل جنسی، خود را از ازشیمانی و تباهی نجات بخشد.

از طرفی ازدواج به پشتمانه مسئولیت‌پذیری و تدبیر قوام یافته و لذا بلوغ عقلی در این باب مورد توجه جدی قرار می‌گیرد. با توجه به اینکه ازدواج یکی از عقود معین به شمار رفته، شرایط، آثار و تبعات مشخصی دارد و تکالیف احصا شده‌ای را برای زوجین پدیدار می‌سازد لازم است شخص تا حد قابل‌قبولی توانایی فهم حقوق ناشی از ازدواج و قابلیت انجام تکالیف ناشی از این قرارداد را یافته باشد لذا این‌گونه شده، است معیار بلوغ عقلی در ازدواج، مرتبه‌ایست که انسان بتواند خانواده را در حد متعارف و قابل قبول اداره کند سخن درست‌ست.

در حقوق ایران موضوع سن ازدواج تحت عنوان قابلیت صحتی برای ازدواج مورد شناسایی قرار گرفته است. یعنی توانایی زن و شوهر برای «دور بردن» مناسبات زناشویی که امروزه جزء مباحث روز در سطح داخل و خارج به شمار می‌رود.

کتاب حاضر، حاصل پایان‌نامه کارشناسی ارشد نگارنده در رشته مطالعات زنان، گرایش حقوق زن در اسلام، است که در سال ۱۳۹۷ در دانشکده علوم اجتماعی، اقتصاد دانشگاه الزهراء به راهنمایی اینجانب و مشاوره سرکار خانم دکتر خدیجه مظفری با درجه عالی با نمره ۵۰/۱۹ توسط دانشجو دفاع شده است. ایشان پس از بازبینی اثر جهت آماده سازی برای چاپ کتاب اقدام نموده و ویرایش علمی اثر را به استادان خویش واگذار نموده اند.

امید است کتاب حاضر که با سعی وافر مؤلف نگاشته شده و در آن تلاش شده، ضمن توجه به مبانی فقهی و حقوقی سن ازدواج، ورودی به عرصه‌های اجتماعی، روانشناختی و آسیب‌شناسانه تحدید سن ازدواج داشته باشد، مورد توجه و استقبال محققان و فعالان حوزه خانواده قرار گیرد.

در پایان مطالعه این کتاب را به علاقمندان به ویژه دانشجویان حقوق، مطالعات خانواده و مطالعات زنان توصیه کرده و موفقیت روزافزون مؤلف فاضل آن را از خداوند بزرگ خواستارم.

دکتر الهام شریعتی (e.shariati@alzahra.ac.ir)

شهریور ۱۳۹۹